

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน

สังคมศึกษา

ศาสนา และวัฒนธรรม

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

ตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด สาระภูมิศาสตร์ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560)

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

บ. 3

ผู้เรียบเรียง

สมพร อ่อนน้อม พธ.บ. (เกียรตินิยม), นศ.บ.

กุลสุมาวดี ชัยชูโชติ ศ.บ., ศ.ม.

จุลพงษ์ อุดมพรพิบูล วท.บ., วท.ม.

บุญรัตน์ รอดตา ศษ.บ.

ผู้ตรวจ

รศ. ดร.ไพฑูรย์ มีกุล กศ.บ., กศ.ม., M.A., Ph.D.

ดร.สิริรัตน์ พงศ์พิพัฒน์พันธุ์ ศศ.บ., กศ.ม., วท.ด.

สายพิน ดันลิริ กศ.บ., ค.ม.

บรรณาธิการ

สุระ ดามาพงษ์ กศ.บ., กศ.ม.

ประจวบ ตรีภักดิ์ พธ.บ., สส.ม.

นฤภรณ์ กมลนฤเมธ ศศ.บ.

ผลิตและจัดจำหน่ายโดย บริษัท สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช จำกัด

วัฒนาพานิช สำนักพิมพ์

216-220 ถนนบำรุงเมือง แขวงสำราญราษฎร์ เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200

โทร. 02 222 9394 • 02 222 5371-2 FAX 02 225 6556 • 02 225 6557

email: info@wpp.co.th

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน

สังคมศึกษา

ศาสนา และวัฒนธรรม

ป. 3

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

ตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด สาระภูมิศาสตร์ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560)

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

สงวนลิขสิทธิ์ตามกฎหมาย

ห้ามละเมิด ทำซ้ำ ดัดแปลง เผยแพร่
ส่วนหนึ่งส่วนใด เว้นแต่จะได้รับอนุญาต

ผู้เรียบเรียง

สมพร อ่อนน้อม

กุลสุมาวดี ชัยชูโชติ

จุลพงษ์ อุดมพรพิบูล

บุญรัตน์ รอดตา

ผู้ตรวจ

รศ. ดร.ไพฑูรย์ มีกุล

ดร.สิริรัตน์ พงศ์พิพัฒน์พันธุ์

สายพิน ดันลิริ

บรรณาธิการ

สุระ ดามาพงษ์

ประจวบ ตริภักดิ์

นฤชภรณ์ กมลนฤเมธ

ปีที่พิมพ์ พ.ศ. 2563

พิมพ์ครั้งที่ 1

จำนวน 30,000 เล่ม

ISBN 978-974-18-7596-2

พิมพ์ที่ บริษัท โรงพิมพ์วัฒนาพานิช จำกัด นายเจียงชัย จงพิพัฒน์สุข กรรมการผู้จัดการ

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 เล่มนี้ จัดทำขึ้นตามมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด และสาระการเรียนรู้แกนกลาง สาระภูมิศาสตร์ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 โดยมีเป้าหมายให้นักเรียนและครูใช้เป็นสื่อในการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนานักเรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดที่หลักสูตรกำหนด พัฒนานักเรียนให้มีสมรรถนะตามที่ต้องการทั้งด้านการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้ทักษะชีวิต และการใช้เทคโนโลยี ตลอดจนพัฒนานักเรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมไทยและสังคมโลกได้อย่างมีความสุข

ในการจัดทำหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานเล่มนี้ คณะผู้จัดทำซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชา และการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ได้ศึกษาหลักสูตรอย่างลึกซึ้ง ทั้งด้านวิสัยทัศน์ หลักการ จุดหมาย สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด สาระการเรียนรู้แกนกลาง แนวทางการจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ รวมทั้ง เอกสารหลักสูตรอื่น ๆ แล้วจึงออกแบบหน่วยการเรียนรู้ แต่ละหน่วยการเรียนรู้ประกอบด้วย สาระการเรียนรู้ ประโยชน์จากการเรียนรู้ คำถามนำ เนื้อหาสาระแต่ละเรื่องแต่ละหัวข้อ คำสำคัญ เรื่องน่ารู้ แหล่งสืบค้นความรู้ กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ บทสรุป กิจกรรมเสนอแนะ การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน คำถามทบทวน และท้ายเล่มยังมีบรรณานุกรม และอภิธานศัพท์ ซึ่งองค์ประกอบของหนังสือเรียนเหล่านี้จะช่วยส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้อย่างครบถ้วนตามหลักสูตร

การเสนอเนื้อหา กิจกรรม และองค์ประกอบอื่น ๆ ในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานเล่มนี้ มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยคำนึงถึงศักยภาพของนักเรียน เน้นการเรียนรู้แบบองค์รวมบนพื้นฐานของการบูรณาการแนวคิดทางการเรียนรู้อย่างหลากหลาย จัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ เน้นให้นักเรียนสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง มุ่งพัฒนาการคิด และพัฒนาการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับพัฒนาการทางสมองของนักเรียน อันจะช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้อย่างสมบูรณ์และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

หวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 เล่มนี้ จะช่วยพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียนตามหลักสูตรได้เป็นอย่างดี

คำชี้แจง

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 เล่มนี้ได้ออกแบบเป็นหน่วยการเรียนรู้ แต่ละหน่วยการเรียนรู้ประกอบด้วย

1. สารการเรียนรู้ แสดงขอบข่ายเนื้อหา
ในหน่วยการเรียนรู้

2. ประโยชน์จากการเรียนรู้ สรุปประโยชน์ที่ได้จาก
การเรียนรู้ในหน่วยการเรียนรู้เป็นประเด็นสั้น ๆ

3. คำถามนำ เป็นคำถามที่กระตุ้นให้นักเรียนเกิดความ
สนใจต้องการที่จะค้นหาคำตอบ

4. เนื้อหา แบ่งเป็นหัวเรื่องหลัก หัวเรื่องรอง และหัวเรื่องย่อย ตรงตามตัวชี้วัดชั้นปี มีกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้แทรกเป็น
ช่วง ๆ เนื้อหาบางตอนอาจนำเสนอด้วยภาพประกอบ ตาราง แผนภูมิ แผนที่ความคิด และประกอบด้วยส่วนอื่น ๆ ดังนี้

4.1 คำสำคัญ ระบุคำสำคัญที่แทรกอยู่ในเนื้อหาโดยการเน้นสีของคำไว้ต่างจากตัวพื้น คำสำคัญนี้จะใช้ตัวเน้น
เฉพาะคำที่ปรากฏคำแรกในเนื้อหา ไม่เน้นคำที่เป็นหัวข้อ

4.2 ภาพประกอบ พร้อมคำบรรยายสอดคล้องกับเนื้อหา

4.3 แผนภูมิ ตาราง แผนที่ แผนที่ความคิด สอดคล้องกับเนื้อหา

4.4 เรื่องน่ารู้ เป็นความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับเรื่องที่ได้ศึกษาในหน่วยการเรียนรู้นั้น ๆ โดยคัดสรรเฉพาะเรื่องที่น่าสนใจ
ควรรู้

5. กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ เป็นกิจกรรมที่กำหนดให้ทำ
เมื่อจบเนื้อหาที่แบ่งให้เหมาะสมสำหรับการเรียนแต่ละ
ครั้ง เป็นกิจกรรมที่หลากหลาย ใช้แนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ
ให้สอดคล้องกับเนื้อหา เหมาะสมกับวัย สะดวกในการ
ปฏิบัติ กระตุ้นให้นักเรียนได้คิด และส่งเสริมการศึกษา
ค้นคว้า

6. บทสรุป เป็นการสรุปเนื้อหาหลังจากจบเนื้อหาและ
กิจกรรมของแต่ละหน่วยการเรียนรู้

7. กิจกรรมเสนอแนะ เป็นกิจกรรมบูรณาการทักษะ
ที่รวบรวมหลักการและความคิดรวบยอดในเรื่องต่าง ๆ
ที่นักเรียนได้เรียนรู้มาไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติกิจกรรม

8. การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เป็นตัวอย่างสถานการณ์
การประยุกต์ใช้ความรู้ที่ได้เรียนรู้มาให้นักเรียนนำไป
ประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งมีกิจกรรมหรือคำถามให้
นักเรียนทำ

9. คำถามทบทวน เป็นคำถามแบบอัตนัยที่มุ่งถาม
เพื่อทบทวนผลการเรียนรู้ของนักเรียน

10. ท้ายเล่ม ประกอบด้วยบรรณานุกรมและอภิธานศัพท์

10.1 บรรณานุกรม เป็นรายชื่อหนังสือ เอกสาร เว็บไซต์ ที่ใช้ประกอบการเขียน

10.2 อภิธานศัพท์ เป็นการนำคำสำคัญที่แทรกอยู่ตามเนื้อหาอธิบายและจัดเรียงตามลำดับตัวอักษรเพื่อความสะดวก
ในการค้นคว้า

สารบัญ

หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 พระพุทธ.....	1
1. ความสำคัญของพระพุทธศาสนา	2
2. พุทธประวัติ.....	6
3. ชาดก	11
★ บทสรุป	14
★ กิจกรรมเสนอแนะ	15
★ การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน	15
★ คำถามทบทวน	15
หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 พระธรรม	16
1. พระไตรปิฎก	17
2. พระรัตนตรัย	18
3. หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา	21
4. พุทธศาสนสุภาษิต	29
5. ศาสนวัตถุ ศาสนสถาน และศาสนบุคคล ของศาสนาต่าง ๆ	30
★ บทสรุป	34
★ กิจกรรมเสนอแนะ	35
★ การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน	35
★ คำถามทบทวน	35
หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 พระสงฆ์	36
1. พุทธสาวก	37
2. ชาวพุทธตัวอย่าง	39
★ บทสรุป	44
★ กิจกรรมเสนอแนะ	45
★ การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน	45
★ คำถามทบทวน	45
หน่วยการเรียนรู้ที่ 4 การปฏิบัติตนดี	46
1. หน้าที่ชาวพุทธ	47
2. มารยาทชาวพุทธ.....	50
3. ศาสนพิธี	57
4. การทำจิตใจให้ผ่องใสบริสุทธิ์.....	62
★ บทสรุป	70
★ กิจกรรมเสนอแนะ	71
★ การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน	71
★ คำถามทบทวน	71

หน่วยการเรียนรู้ที่ 5 การปกครองระบอบ ประชาธิปไตย	72
1. บทบาทหน้าที่ของสมาชิกในชุมชน	73
2. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ตามกระบวนการประชาธิปไตย.....	74
3. การออกเสียงโดยตรงและการเลือกตัวแทน ออกเสียงในชั้นเรียน โรงเรียน และชุมชน.....	76
4. การตัดสินใจของบุคคลและกลุ่มที่มีผลต่อ การเปลี่ยนแปลงในชั้นเรียน โรงเรียน และชุมชน.....	79
★ บทสรุป	81
★ กิจกรรมเสนอแนะ	82
★ การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน	82
★ คำถามทบทวน	82
หน่วยการเรียนรู้ที่ 6 ประเพณีและวัฒนธรรม ไทย	83
1. ความหมายและความสำคัญของประเพณี และวัฒนธรรมไทย.....	84
2. ประเพณีและวัฒนธรรมในครอบครัว.....	84
3. ประเพณีและวัฒนธรรมในท้องถิ่น.....	86
4. พฤติกรรมการดำเนินชีวิตของตนเองและ ผู้อื่นในกระแสวัฒนธรรมที่หลากหลาย	89
5. วันหยุดราชการที่สำคัญ.....	93
6. บุคคลสำคัญในท้องถิ่น	97
★ บทสรุป	101
★ กิจกรรมเสนอแนะ	101
★ การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน	102
★ คำถามทบทวน	102
หน่วยการเรียนรู้ที่ 7 เศรษฐศาสตร์เบื้องต้น... ..	103
1. ทรัพยากรที่มีผลต่อการผลิตและบริโภค....	104
2. การแข่งขันทางการค้า.....	106
3. การใช้สินค้าและบริการในการดำรงชีวิต.....	108
4. การวิเคราะห์การใช้จ่ายของตนเอง	111

★ บทสรุป	115
★ กิจกรรมเสนอแนะ	116
★ การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน	116
★ คำถามทบทวน	116
หน่วยการเรียนรู้ที่ 8 ภาษา.....	117
1. การเสียภาษี.....	118
2. สินค้าและบริการที่รัฐจัดหาและให้บริการแก่ประชาชน.....	120
บทสรุป.....	122
กิจกรรมเสนอแนะ	123
การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน.....	123
คำถามทบทวน.....	123
หน่วยการเรียนรู้ที่ 9 การเทียบคักราชและการศึกษาประวัติโรงเรียนและชุมชน.....	124
1. การเทียบคักราช	125
2. การศึกษาประวัติโรงเรียน.....	127
3. การศึกษาประวัติชุมชน.....	129
★ บทสรุป	132
★ กิจกรรมเสนอแนะ	133
★ การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน	133
★ คำถามทบทวน	133
หน่วยการเรียนรู้ที่ 10 การตั้งถิ่นฐานและพัฒนาการของชุมชน.....	134
1. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตั้งถิ่นฐานและพัฒนาการของชุมชน.....	135
2. วัฒนธรรมของชุมชน.....	138
3. วัฒนธรรมในชุมชนของเรากับชุมชนอื่น	142
★ บทสรุป	144
★ กิจกรรมเสนอแนะ	145
★ การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน	145
★ คำถามทบทวน	145
หน่วยการเรียนรู้ที่ 11 ชาติไทย.....	146
1. พระมหากษัตริย์ผู้สถาปนาอาณาจักรไทย..	147
2. พระมหากษัตริย์รัชกาลปัจจุบัน	150
3. วีรบุรุษและวีรสตรีไทย.....	154

★ บทสรุป	156
★ กิจกรรมเสนอแนะ	157
★ การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน	157
★ คำถามทบทวน	157
หน่วยการเรียนรู้ที่ 12 แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์.....	158
1. แผนที่.....	159
2. แผนที่.....	163
3. รูปถ่าย	167
★ บทสรุป	168
★ กิจกรรมเสนอแนะ	169
★ การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน	169
★ คำถามทบทวน	169
หน่วยการเรียนรู้ที่ 13 ชุมชนของเรา	170
1. ลักษณะทางกายภาพของชุมชน.....	171
2. ลักษณะของเมืองและชนบท.....	176
★ บทสรุป	178
★ กิจกรรมเสนอแนะ	179
★ การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน	179
★ คำถามทบทวน	179
หน่วยการเรียนรู้ที่ 14 สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน.....	180
1. การใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมในการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพ..	181
2. การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมในชุมชน ..	188
3. ปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อม	190
4. การมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน	195
★ บทสรุป	197
★ กิจกรรมเสนอแนะ	198
★ การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน	198
★ คำถามทบทวน	198
❖ บรรณานุกรม.....	199
❖ อภิธานศัพท์	200

คนไทยส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา ซึ่งพระพุทธศาสนามีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคนไทยมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การศึกษาความสำคัญของพระพุทธศาสนา พุทธประวัติ และชาดกจึงเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อจะได้ นำแบบอย่างและข้อคิดไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติตนต่อไป

สาระการเรียนรู้

ความสำคัญของพระพุทธศาสนา

- ความสัมพันธ์ของพระพุทธศาสนากับการดำเนินชีวิตประจำวัน
- พระพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์ผลงานทางวัฒนธรรมไทย

พุทธประวัติ

- สรุปลพุทธประวัติ
- บำเพ็ญเพียร
- ผนวช
- ตรัสรู้
- ปฐมเทศนา
- ปรีณิพพาน

ชาดก

- อารามทูลกลชาดก: ลิงทำลายสวน
- มหาวาณิชชาดก: โลมมากจนตาย

ประโยชน์จากการเรียนรู้

1. เห็นความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่มีความสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตและมีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์ผลงานทางวัฒนธรรมไทย
2. ปฏิบัติตนตามแบบอย่างการดำเนินชีวิตและข้อคิดจากพุทธประวัติและชาดก

คำถามนำ

คนไทยส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา วิถีชีวิตของคนไทยจึงมีความสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา นักเรียนลองสำรวจดูว่า การดำเนินชีวิตประจำวันของคนไทยมีความสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนาอย่างไร

1. ความสำคัญของพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันหลักสถาบันหนึ่งของสังคมไทยที่มีความสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตประจำวันของคนไทยและมีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์ผลงานทางวัฒนธรรมไทย

1.1 ความสัมพันธ์ของพระพุทธศาสนากับการดำเนินชีวิตประจำวัน

คนไทยที่นับถือพระพุทธศาสนาได้นำหลักธรรมคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนามาประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน จนทำให้คนไทยมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และมีความเป็นมิตร ซึ่งลักษณะนิสัยดังกล่าวนี้กลายเป็นลักษณะเด่นของคนไทยที่ชาวต่างชาติตั้งสมญาว่า “สยามเมืองยิ้ม”

ชาวพุทธทำบุญตักบาตร
ในตอนเช้า

การดำเนินชีวิตประจำวันของคนไทยมีความสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนาอย่างแนบแน่น ดังเช่น

ตอนเข้าก่อนไปโรงเรียนได้ทำบุญตักบาตรเพื่ออุทิศถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นชาวพุทธและเพื่อแผ่ส่วนกุศลให้แก่ญาติที่ล่วงลับไปแล้ว

การไหว้เป็นการแสดงความเคารพของคนไทย

เมื่อมาถึงโรงเรียนพบครูอาจารย์ก็ยกมือไหว้เพื่อแสดงความเคารพและกล่าวคำว่า “สวัสดีครับ/ค่ะ” การแสดงความเคารพต่อกันเป็นวัฒนธรรมที่ได้รับอิทธิพลมาจากพระพุทธศาสนา

ก่อนเข้าเรียนได้สวดมนต์
ไหว้พระ ซึ่งเป็นระเบียบปฏิบัติของ
โรงเรียน เพื่อทำจิตใจให้สงบและ
เตรียมความพร้อมสำหรับการ
เรียน ขณะที่เรียนหนังสือจะพบคำ
ในภาษาไทยจำนวนมากที่มาจาก
ภาษาบาลีและสันสกฤต ซึ่งเป็นคำ
ที่มาจากพระพุทธศาสนา เช่น ครู
อาจารย์ ภรรยา บุตร

นักเรียนสวดมนต์ไหว้พระ
หน้าเสาธงก่อนเข้าห้องเรียน

การสวดมนต์ไหว้พระก่อนนอน
จะทำให้จิตใจสงบ

ตอนคำก่อนนอนได้สวดมนต์ไหว้พระเพื่อระลึกถึงคุณของพระ-
รัตนตรัย ได้แก่ พระพุทธ พระธรรม
และพระสงฆ์ เพื่อทำจิตใจให้สงบ
จะได้นอนหลับสบาย ไม่วิตกกังวล

จะเห็นว่า การดำเนินชีวิต
ประจำวันของคนไทยที่นับถือ
พระพุทธศาสนาแทบทุกช่วงเวลามี
ความสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา
เป็นอย่างมากจนยากที่จะแยกออก
จากกันได้

กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้

สำรวจการดำเนินชีวิตของตนเองว่า ในแต่ละวันมีความสัมพันธ์กับ
พระพุทธศาสนาอย่างไรบ้าง บันทึกผล แล้วนำมาเรียนรู้ร่วมกันในชั้นเรียน

1.2

พระพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์ผลงานทางวัฒนธรรมไทย

วัฒนธรรมไทยทั้งที่เป็นวัฒนธรรมทางวัตถุ เช่น สิ่งก่อสร้าง สิ่งของเครื่องใช้ และวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ เช่น ภาษา วรรณกรรม ประเพณี พิธีกรรม ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันส่วนใหญ่เกิดจากแรงบันดาลใจและแรงศรัทธาที่ผู้สร้างมีต่อพระพุทธศาสนา ดังเช่น

1. วัด คนไทยที่เลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาได้ทุ่มเทแรงกาย แรงใจ และกำลังทรัพย์ร่วมกันสร้าง**ถาวรวัตถุ**ต่าง ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับพระพุทธศาสนา ซึ่งมีความวิจิตรงดงามเป็นอย่างยิ่ง เช่น โบสถ์ วิหาร เจดีย์ เพื่อแสดงออกถึงศรัทธาของตน

วัดเป็นวัฒนธรรมทางวัตถุ

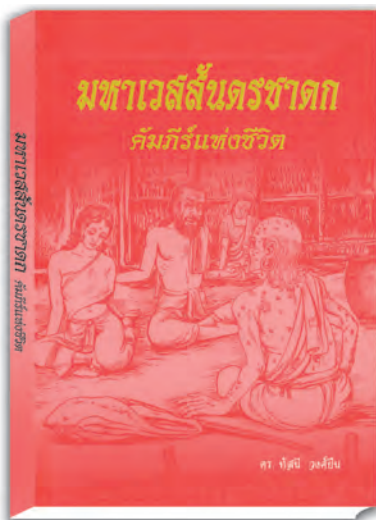
ภาพจิตรกรรมฝาผนัง

2. ภาพวาด ผู้ที่เลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาจะสร้างสรรค์งานจิตรกรรมเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เช่น ภาพพุทธประวัติ ชาดก ประดับไว้ตามฝาผนังโบสถ์หรือวิหารของวัดต่าง ๆ

3. พระพุทธรูป ชาวพุทธนิยมสร้างพระพุทธรูปปางต่าง ๆ ที่วิจิตรงดงามอย่างยิ่ง ให้เป็นรูปเคารพเพื่อระลึกถึงพระคุณของพระพุทธเจ้า และใช้เป็นสัญลักษณ์แทนพระพุทธเจ้า

พระพุทธรูปเป็นสัญลักษณ์แทนพระพุทธเจ้า

4. วรรณกรรม พระพุทธศาสนามีเรื่องราวต่าง ๆ มากมาย เช่น พุทธประวัติ ชาดก ชาวพุทธจึงนำเรื่องราวเหล่านี้มาเล่าสืบต่อกันและเรียบเรียงเป็นวรรณกรรม เช่น มหาเวสสันดรชาดก สุวัณณสามชาดก พระมหาชนก

มหาเวสสันดรชาดก

เป็นวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา

กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้

สำรวจศิลปวัฒนธรรมในชุมชนว่ามีสิ่งใดบ้างที่สร้างสรรค์ขึ้นจากอิทธิพลของการนับถือพระพุทธศาสนา บันทึกผล แล้วนำเสนอหน้าชั้นเรียน

2. พุทธประวัติ

พุทธประวัติ คือ เรื่องราวของพระพุทธเจ้าตั้งแต่ประสูติ ตรัสรู้ จนถึงปรินิพพาน

2.1 สรุปพุทธประวัติ

พระพุทธเจ้ามีพระนามเดิมว่า สิทธัตถะ เป็นพระราชโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะ ผู้ครองเมืองกบิลพัสดุ์ และพระนางสิริมหามายา เมื่อประสูติได้ 7 วัน พระนางสิริมหามายาลิ้นพระชนม์ พระนางมหาปชาบดีโคตมีซึ่งเป็นพระมาตุจฉา (น้า) ได้ทรงเลี้ยงดูสืบมา

เมื่อพระชนมายุ 8 พรรษา ทรงได้รับการศึกษาวิชาต่าง ๆ และทรงเรียนสำเร็จได้อย่างรวดเร็ว เมื่อพระชนมายุ 16 พรรษา ได้อภิเษกสมรสกับเจ้าหญิงยโสธรา (หรือพิมพา) และทรงดำเนินชีวิตอย่างสุขสบายในปราสาททั้ง 3 ฤดู คือ ฤดูร้อน ฤดูฝน และฤดูหนาว

เมื่อพระชนมายุ 29 พรรษา ได้เสด็จประพาสพระราชอุทยาน (สวน) ทรงเห็นเทวทูต 4 ได้แก่ คนแก่

เจ้าชายสิทธัตถะทรงเห็นเทวทูต 4

คนเจ็บ คนตาย และสมณะ จึงทรงนำมาพิจารณาและทรงเห็นว่า มนุษย์ทุกคนหนีไม่พ้นจากสภาพที่เป็นทุกข์ และทรงเลื่อมใสในสมณะซึ่งมีกิริยาสงบ จึงทรงคิดว่าการบวชเป็นหนทางที่จะช่วยชาวโลกให้หลุดพ้นจากความทุกข์ได้ ต่อมาได้ตัดสินใจออกผนวชในกลางดึกของวันที่พระนางยโสธราประสูติพระโอรสพระนามว่า ราहुล

2.2 บำเพ็ญเพียร

หลังจากเสด็จออกผนวชแล้วได้ทรงเข้ารับการศึกษานในสำนักของอาฬารดาบสและอุททกดาบส พระองค์ทรงพิจารณาเห็นว่า ความรู้ที่ได้มายังไม่ใช่หนทางที่จะทำให้พ้นจากความทุกข์ได้

จากนั้นทรงเปลี่ยนมาเป็นการบำเพ็ญทุกรกิริยา ซึ่งแปลว่า การกระทำที่ทำได้ยาก โดยพระองค์ทรงเลือกวิธีการบำเพ็ญเพียรที่คนในยุคหน้านิยมทำกันมาทดลองปฏิบัติ 3 วิธี คือ

1. ทรงกัฏพระทนต์ (ฟัน) และใช้พระชีวหา (ลิ้น) ดุนพระตาลุ (เพดานปาก) ไว้เป็นเวลานานจนพระเสโท (เหงื่อ) ไหลออกจากพระกัจฉะ (รักแร้)
2. ทรงอดอาหาร ด้วยการลดอาหารลงทีละนิด ๆ จนในที่สุดไม่เสวยอะไรเลย
3. ทรงกลั่นลมอัสสาสะและปัสสาสะ (ลมหายใจเข้า-ออก)

พระพุทธรูป
ปางบำเพ็ญทุกรกิริยา

พระองค์ทรงบำเพ็ญทุกรกิริยาจนกระทั่งแนพระทัยว่าวิธีการทั้งสามนี้ไม่ใช่หนทางที่จะทำให้พ้นจากความทุกข์ได้ จึงทรงเปลี่ยนมาบำเพ็ญเพียรทางจิต

ปัญจวัคคีย์ ได้แก่ โกณฑัญญะ วัปปะ ภัททิยะ มหานามะ และอัสสชิ ได้ออกบวชตามและปรณิบัติรับใช้พระสิทธัตถะมาตั้งแต่ทรงเริ่มบำเพ็ญทุกรกิริยา ด้วยหวังว่าเมื่อพระองค์ตรัสรู้แล้วจะได้แสดงธรรมโปรดพวกตนให้รู้ตามบ้าง แต่เมื่อเห็นพระองค์กลับมาเสวย

พระกระยาหารและบำเพ็ญเพียรทางจิต จึงพากันคิดว่า บัดนี้ พระมหาบุรุษทรงคลายความเพียรเวียนมาเป็นผู้มักมากแล้ว คงไม่สามารถที่จะตรัสรู้ได้ จึงพากันหนีไปอยู่ที่อิสิปตนมฤคทายวัน เมืองพาราณสี

2.3 ผจญมาร

ขณะที่พระสิทธัตถะทรงบำเพ็ญเพียรทางจิตอยู่นั้น ภาพแห่งความบันเทิงเริงรื่นที่ทรงเคยได้รับในพระราชวังปรากฏขึ้นมาชักจูงพระทัยของพระองค์ให้หวนคิดถึงความสุขสบายในหนหลัง ซึ่งภาพเหล่านี้เรียกว่า

พระสิทธัตถะทรงผจญมาร

มาร แต่ด้วยพระทัยที่ทรงตั้งมั่นต่อลัทธิอริยฐาน ในที่สุดพระองค์ก็ทรงสามารถปลดปล่อยความคิดที่ชั่วร้ายทั้งหลายออกไปจากพระทัยได้ ทำให้พระทัยสงบนิ่งและทรงบำเพ็ญเพียรทางจิตต่อไป

2.4 ตรัสรู้

พระสิทธัตถะทรงบำเพ็ญเพียรอยู่ 6 ปี ขณะที่มิพระชนมายุ 35 พรรษา ทรงรู้แจ้งในญาณ 3 คือ

ญาณที่ 1 ทรงระลึกพระชาติแต่หนหลังได้

ญาณที่ 2 ทรงหยั่งรู้การเกิดและการตายของสัตว์ทั้งหลาย

ญาณที่ 3 ทรงหยั่งรู้อริยสัจ 4 และรู้ว่าสามารถกำจัดกิเลสได้แล้ว

การรู้แจ้งในญาณ 3 ทำให้พระสิทธัตถะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในเวลารุ่งอรุณของวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 ธรรมที่ตรัสรู้เรียกว่า อริยสัจ 4

ซึ่งหมายถึง ความจริงอัน
ประเสริฐ 4 ประการ ได้แก่
ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และ
มรรค

พระสิทธัตถะตรัสรู้ธรรม

2.5 ปฐมเทศนา

เมื่อตรัสรู้แล้วทรงพิจารณาผู้ที่จะได้รับฟังคำสั่งสอนเป็นครั้งแรก
จึงทรงระลึกถึงอาฬารดาบสและอุททกดาบสผู้ที่เคยสั่งสอนพระองค์
แต่ทรงทราบว่าท่านทั้งสองได้เสียชีวิตไปแล้ว จากนั้นทรงพิจารณาเห็นว่า
ปัญจวัคคีย์ผู้ที่เคยรับใช้ในคราวที่พระองค์ทรงบำเพ็ญทุกรกิริยา
สมควรได้รับฟังคำสั่งสอนเป็นครั้งแรก จึงเสด็จไปโปรดปัญจวัคคีย์
ณ อสิปตนิมฤตทายวัน เมืองพาราณสี

ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 พระพุทธเจ้าเสด็จถึงอสิปตนิมฤตทายวัน
เมืองพาราณสี อันเป็นที่อยู่ของปัญจวัคคีย์ พระองค์ได้ทรงแสดง
ธรรมจกักกัปวัตตนสูตรโปรดปัญจวัคคีย์ ซึ่งเป็นปฐมเทศนาของพระองค์

พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรม
โปรดพระปัญจวัคคีย์

เมื่อทรงแสดงธรรมจบโกณฑัญญะได้บรรลุธรรมเป็น
โสดาบัน และทูลขออุปสมบท
เป็นพระสงฆ์องค์แรกใน
พระพุทธศาสนาเรียกว่า
ปฐมสาวก

2.6 ปรีณิพพาน

เมื่อข่าวการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าแพร่กระจายออกไป มีผู้คนเป็นจำนวนมากต้องการที่จะฟังคำสั่งสอนของพระองค์ พระองค์จึงได้ส่งพระสาวกออกไปประกาศพระศาสนาตามสถานที่ต่าง ๆ และพระองค์ก็ได้เสด็จไปประกาศพระศาสนาด้วยเช่นกัน

พระพุทธเจ้าทรงใช้เวลาในการประกาศพระศาสนาอยู่ 45 ปี จนกระทั่งพระชนมายุ 80 พรรษา ได้เสด็จปรีณิพพานที่สาละวันทยาน เมืองกุสินารา แคว้นมัลละ ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 ต่อมาชาวพุทธได้ยกย่องวันนี้ให้เป็นวันวิสาขบูชา และปัจจุบันได้เป็นวันสำคัญสากลของโลก

พระพุทธเจ้าเสด็จปรีณิพพาน

กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้

ยกตัวอย่างข้อคิดที่ได้จากการเรียนพุทธประวัติ 1 ข้อ พร้อมเสนอแนะแนวทางการนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

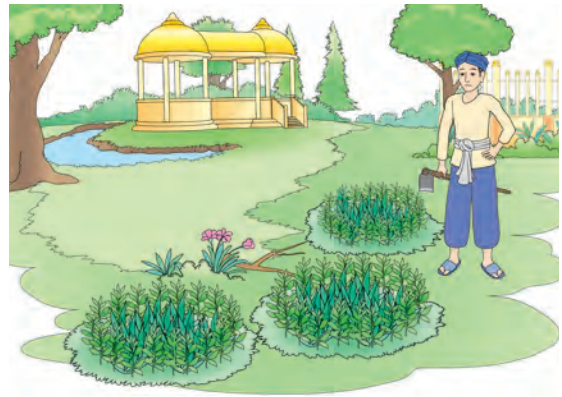
3. ชาดก

ชาดก คือ เรื่องราวของพระโพธิสัตว์ก่อนที่จะประสูติและตรัสรู้ เป็นพระพุทธรูปเจ้าในชาติสุดท้าย ในขั้นนี้จะได้ศึกษาชาดกในเรื่องต่อไปนี้

3.1 อารามทูลงชาดก: ลิงทำลายสวน

เมื่อครั้งพุทธกาล ขณะที่พระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่วัดเชตวัน เมืองสาวัตถี ทรงปรารภเหตุการณ์ที่มีคนทำลายอุทยานในหมู่บ้านโกศล จึงทรงเล่าเรื่องราวในอดีตชาติของพระองค์ให้ฟังว่า

กาลครั้งหนึ่ง ในเมืองพาราณสีมีพระราชอุทยานที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยไม้ผลออกลูกดก ไม้ดอกงามสะพรั่ง ได้มีลิงฝูงหนึ่งอาศัยอยู่ในพระราชอุทยานแห่งนี้ วันหนึ่งมีงานประจำปีใน

พระราชอุทยานในเมืองพาราณสี
อุดมสมบูรณ์ไปด้วยต้นไม้พันธุ์ดี

เมืองพาราณสี คนเฝ้าพระราชอุทยานต้องการจะไปเที่ยวงาน จึงไปหาฝูงลิง และขอร้องหัวหน้าฝูงลิงให้ช่วยดูแลและรดน้ำต้นไม้ที่เพิ่งปลูกใหม่ในสวนนี้แทน หัวหน้าฝูงลิงรับคำ

ก่อนไปคนเฝ้าพระราชอุทยานได้กำชับหัวหน้าฝูงลิงว่า “นี่พ่อลิงดูแลสวนให้ดีนะ” แล้วได้มอบอุปกรณ์รดน้ำต้นไม้ให้แก่หัวหน้าฝูงลิง

พวกลิงถอนต้นไม้มาตุราก
ก่อนที่จะรดน้ำ

พวกลิงทำตามคำแนะนำของ
หัวหน้า สร้างความเสียหายแก่
ต้นไม้เป็นจำนวนมาก

บัณฑิตเดินผ่านมาเห็นก็เกิด
ความสงสัย จึงเอ่ยถามพวกลิงว่า
“ทำไมพวกเจ้าจึงทำเช่นนั้น”

พวกลิงตอบว่า “หัวหน้าสั่งให้ทำ”

บัณฑิตจึงกล่าวด้วยความสนใจในการกระทำที่ไร้ปัญญาของ
พวกลิงว่า “ผู้ไม่ฉลาดในสิ่งที่เป็นประโยชน์ก็ไม่สามารถนำความสุขมา
ได้เลย คนมีปัญญาน้อยทำประโยชน์ให้เสียหายเหมือนลิงเฝ้าสวน”

เมื่อคนเฝ้าพระราชอุทยาน
ไปแล้ว พวกลิงเตรียมอุปกรณ์เพื่อ
จะรดน้ำต้นไม้ หัวหน้าฝูงลิงได้
แนะนำพวกลิงว่า “เมื่อจะรดน้ำต้นไม้
พึงรดตามความต้องการของต้นไม้
โดยถอนขึ้นมามาก่อน ต้นไหนรากยาว
ก็รดน้ำให้มาก ๆ ต้นไหนรากสั้น
ก็รดน้ำแต่น้อย ๆ”

บัณฑิตสนใจกับการกระทำของพวกลิง

3.2 มหาวาณิชชาดก: โลกมากจนตาย

เมื่อครั้งพุทธกาล ขณะที่พระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่วัดเชตวัน
เมืองสาวัตถี ทรงปรารภพ่อค้าที่ประสบกับเหตุการณ์พิสดารแต่ไม่
โลภมาก จึงทรงเล่าเรื่องราวในอดีตชาติของพระองค์ให้ฟังว่า

กาลครั้งหนึ่ง ในเมืองพาราณสี พระโพธิสัตว์เกิดเป็นนายกong
เกวียนขนส่งสินค้าไปค้าขายตามเมืองต่าง ๆ บังเอิญหลงทางเข้าไป
ในถิ่นทุรกันดาร ขาดน้ำ ขาดอาหาร เห็นต้นไม้ใหญ่ต้นหนึ่ง ก็ชวนกัน

ปลดเกวียนนั่งพักที่โคนต้นไม้ที่นั้น พ่อค้าคนหนึ่งลองตัดกิ่งไทรทางทิศ
ตะวันออกปรากฏว่ามีน้ำไหลออกมา พ่อค้าพากันดื่มกันอย่างมีความสุข
เมื่อตัดกิ่งที่ 2 ทางทิศใต้ปรากฏว่ามีอาหารและผลไม้ต่าง ๆ ออกมา
พ่อค้าพากันบริโภคอาหารและผลไม้อย่างอิมหน้าสำราญ

พ่อค้ารอดตายเพราะอาศัยอาหารที่ออกมาจากการตัดกิ่งไทร
พ่อค้าเกิดความโลภจึงตัดกิ่งที่ 3 ทางทิศตะวันตกปรากฏว่ามี
หญิงสาวหลายคนออกมาให้ความสุขแก่พ่อค้า

พ่อค้าต่างตื่นเต้นกับสิ่งที่พวกตนได้รับ จึงตัดกิ่งที่ 4 ทางทิศเหนือ
ปรากฏว่ามีเพชรนิลจินดาออกมาเป็นจำนวนมาก จึงพากันบรรทุกใส่
เกวียนทั้ง 500 เล่ม

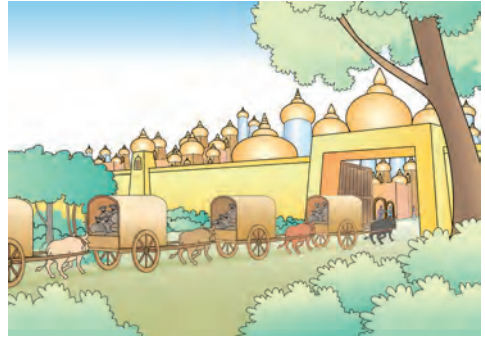
พ่อค้าได้ปรึกษากันว่า พวกเราตัดกิ่งไทรเพียง 4 กิ่งยังได้ทรัพย์
สิ่งของมากมายถึงเพียงนี้ ถ้าตัดทั้งต้นคงจะได้มากกว่านี้ จึงตกลงกันว่า
จะตัดต้นไม้ต้นนี้

นายกองเกวียนเดินมาขัดขวางไม่ให้
พ่อค้าตัดต้นไม้

นายกองเกวียนรีบเดินออก
มาขวางหน้า ขอร้องไม่ให้พ่อค้าตัด
ต้นไม้ โดยให้เหตุผลว่า “ผู้ที่
อาศัยนั่งนอนใต้ร่มเงาของต้นไม้ได้
ไม่ควรหักรานกิ่งของต้นไม้”

พ่อค้าไม่เชื่อฟังจึงช่วยกันตัดต้นไม้ ทนได้นั้นพญานาคที่อยู่ลึก
ลงไปใต้ต้นไม้และเป็นผู้บันดาลทรัพย์สิ่งของต่าง ๆ ให้แก่พ่อค้า
เห็นพวกพ่อค้าไม่รู้จักบุญคุณก็โกรธ
จึงสั่งให้เหล่านาคบริวารฆ่าพ่อค้า
ทั้งหมด เหลือแต่นายกองเกวียนเพียง
คนเดียว จากนั้นเหล่านาคบริวารได้พา
นายกองเกวียนพร้อมเกวียน 500 เล่ม
ไปส่งถึงเมืองพาราณสี

เหล่านาคบริวารพานายกองเกวียน
ไปส่งถึงเมืองพาราณสี

กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้

ร่วมกันแสดงความคิดเห็นว่า อารามทุสกะชาดกและมหาวาณิชาดก
ให้ข้อคิดในเรื่องใด และจะนำข้อคิดดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน
อย่างไร

บทสรุป

คนไทยผูกพันกับพระพุทธศาสนามาช้านาน พระพุทธศาสนาจึงมี
ความสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตประจำวันของคนไทย และมีอิทธิพลต่อ
การสร้างสรรค์ผลงานทางวัฒนธรรมไทย

พุทธประวัติ คือ ประวัติของพระพุทธเจ้า การศึกษาพุทธประวัติ
ทำให้ได้ข้อคิด คุณธรรม และแบบอย่างที่เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต

ชาดก คือ เรื่องราวของพระโพธิสัตว์ในชาติต่าง ๆ ก่อนที่จะประสูติ
และตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในชาติสุดท้าย ซึ่งให้ข้อคิดในเรื่องต่าง ๆ เช่น
อารามทุสกะชาดกให้ข้อคิดเรื่องความฉลาดในสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์
มหาวาณิชาดกให้ข้อคิดเรื่องความโลภและความกตัญญู

กิจกรรมเสนอแนะ

1. แบ่งกลุ่มนักเรียนตามความเหมาะสม แต่ละกลุ่มร่วมกันอภิปรายเรื่อง พระพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์ผลงานทางวัฒนธรรมไทยอย่างไร บันทึกผล แล้วส่งตัวแทนกลุ่มนำเสนอหน้าชั้นเรียน
2. ครูพานักเรียนไปชมจิตรกรรมฝาผนังเกี่ยวกับพุทธประวัติและชาดกที่วัด ให้นักเรียนบันทึกความรู้ และนำมาเรียนรู้ร่วมกันในชั้นเรียน

การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

“ผู้ไม่ฉลาดในสิ่งที่เป็นประโยชน์ก็ไม่สามารถนำความสุขมาได้เลย คนมีปัญญาน้อยทำประโยชน์ให้เสียหายเหมือนลิงเผือกสวน” คำกล่าวนี้ ถ้าต้องการทำประโยชน์ให้เกิดขึ้นกับสังคม นักเรียนควรทำอย่างไร

คำถามทบทวน

1. พระพุทธศาสนาเป็นรากฐานของวัฒนธรรมไทยอย่างไร
2. พระพุทธศาสนามีความสำคัญต่อชาวพุทธอย่างไร
3. พระสิทธัตถะทรงบำเพ็ญเพียรจนตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าโดยวิธีใด
4. พุทธประวัติเรื่อง การบำเพ็ญเพียรและการผจญมาร ให้ข้อคิดเกี่ยวกับเรื่องอะไร
5. ถ้าต้องการทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ให้เกิดขึ้นกับตนเองและต้องการให้ตนเองมีความสุขควรปฏิบัติตนอย่างไร
6. นักเรียนจะนำข้อคิดจากอารามทูลสกชาดกและมหาเวทนิชชาดกไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันอย่างไร